

Subject Area
History

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 104
PP: 4035-4052

Arrival
17 October 2022

Published
30 November 2022
Article ID Number
65777

Article Serial Number
39

Doi Number
<http://dx.doi.org/10.2922/8/ssj.65777>

How to Cite This Article
Adamaz, K. (2022).
"XVI. Yüzyılda Akhisar Kazasında Zirai Üretim"
International Social
Sciences Studies Journal,
(e-ISSN:2587-1587)
Vol:8, Issue:104;
pp:4035-4052

Social Sciences Studies Journal
is licensed under a Creative
Commons Attribution-
NonCommercial 4.0
International License.

XVI. Yüzyılda Akhisar Kazasında Zirai Üretim¹

Agricultural Production in Akhisar District in the XVI. Century

Kadir Adamaz¹

¹ Doç. Dr., Manisa Celâl Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Manisa, Türkiye

ÖZET

Eski çağlardan günümüze çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Akhisar ve çevresi zirai üretim bakımından verimli topraklara sahiptir. Bu özelliğiyle bölgede geçmişten günümüze çeşitli tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü ve zirai üretimin bölgenin ekonomisinin temelini oluşturduğu anlaşılmaktadır. XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin taşra teşkilatı içinde Saruhan Sancağının bir kazası olan Akhisar'da hububat üretiminin önemli bir yer tuttuğu, tarım alanlarının büyük kısmının, hububat ziraatına ayrıldığı görülmektedir. Nitekim buğday, arpa, yulaf, burçak gibi hububat ürünlerinin üretim miktarı bakımından ön sıralarda yer bulduğu, bunları nohut, mercimek gibi baklagillerin takip ettiği anlaşılmaktadır. Bölgede çeltik üretiminin de geliştiği, üzüm üretiminin bol olduğu, bağcılığın önemli ölçüde ilerleme kaydettiği görülür ki bağcılığın kazanın hemen tüm köylerine yayıldığı belirlenmektedir. Ayrıca bostan üretimi yanında, armut, incir, badem gibi çeşitli meyvelerin de yetiştirildiği ve ekonomik yapı içinde yer bulduğu arşiv vesikalarından tespit edilmektedir. Sanayi bitkileri içinde pamuk üretimin yoğun olduğu, az miktarda boyalık bitkisinin yetiştirildiği ancak keten, kendir gibi ürünlerin vergiye konu olmadığı belirlenmektedir. Ceviz, kiraz, kestane gibi bazı ürünlerin ise XVI. yüzyılda kazada ticari olarak üretimin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Yüzyılın ilk ve ikinci yarısında kazadaki üretim miktarlarında farklılıklar görülmektedir. Genel olarak bakıldığında üretim miktarlarında artış göze çarparken pamuk gibi bazı ürünlerin toplam hâsılnda gerileme bulunduğu anlaşılmaktadır. Yetiştirilen hububat gibi ürünlerin öğütülmesinde kullanılmak üzere ihtiyaç duyulan su değirmenlerinin bölgede inşa edildiği ve faaliyetlerini XVI. yüzyıl boyunca sürdürdüğü tespit edilmektedir. Çalışmada Saruhan Sancağının 1531 tarihli 165 ve 1575 tarihli 115 numaralı Mufassal Tahrir defterleri esas alınmış, Akhisar kazasının zirai yapısı, üretim miktar ve çeşitliliğinin yanında zirai üretimin XVI. yüzyılda kaza genel ekonomisi içindeki yerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Saruhan, Akhisar, Ziraat, Ekonomi

ABSTRACT

Akhisar and its surroundings, which have hosted various civilizations since ancient times, have fertile lands in terms of agricultural production. With this feature, it is understood that agricultural activities have been carried out in the region from past to present and agricultural production forms the basis of the economy of the region. It is seen that in Akhisar, which was a district of Saruhan Sanjak within the provincial organization of the Ottoman Empire in the XVI. century, grain production had an important place and most of the agricultural lands were devoted to grain agriculture. As a matter of fact, it is understood that cereal products such as wheat, barley, oats and vetch are in the forefront in terms of production, followed by legumes such as chickpeas and lentils. It is seen that paddy production in the region is also developing, grape production is abundant, and viticulture has made significant progress. In addition, it is determined from the archive documents that various fruits such as pears, figs and almonds are grown and found in the economic structure besides the production of vegetable gardens. It is determined that cotton production is intense among industrial plants, a small amount of dyeing plants are grown, but products such as flax and hemp are not subject to tax. It is understood that some products such as walnuts, cherries and chestnuts are not commercially produced in the district. In the first and second half of the century, there are differences in the amount of production in the district. In general, it is not overlooked that there is a decrease in the total output of some products such as cotton, while an increase in production amounts is observed. It has been determined that the water mills needed to be used in the grinding of the products such as the grains grown were built and continue their activities in the region throughout the XVI. century. In this study, it is aimed to reveal the agricultural structure, production amount and diversity of Akhisar district, as well as the place of agricultural production in the general economy of the district, based on the Tahrir registers numbered 165 and 115 of Saruhan Sanjak.

Keywords: Ottoman, Saruhan, Akhisar, Agriculture, Economy

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin taşra teşkilatı içinde Saruhan Sancağı kazalarından olan Akhisar, Saruhanoğulları Beyliğince Türk egemenliğine katılmış, eski çağlardan günümüze çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır (Emecen, 1989 b: 237). Akhisar bölgesi Osmanlı Devleti kontrolüne 1382'de girmiştir (Süssheim & Darkot, 1978: 237). Akhisar kazası Osmanlı Devleti döneminde Manisa, Gördük, Kayacık, Mermere ve Ilıca kazaları, günümüzde ise Saruhanlı, Gölmarmara, Gördes, Kırkağaç ve Soma ilçeleriyle çevrilidir. İzmir, Manisa, Bursa ve İstanbul yol güzergâhı üzerinde olması, Akhisar'ın demografik ve ekonomik açıdan gelişmesine katkı sağlamıştır. Tahrir defterleri incelendiğinde Osmanlı Devleti döneminde bölgenin özellikle zirai üretim açısından gelişmiş bir potansiyele sahip olduğu anlaşılır. Bunda verimli arazi ve iklim yapısının etkili olduğu ve zaman içinde zirai üretimin geliştiği ifade edilebilir. Nitekim Kazada timar sistemi gelirleri içindeki zirai ürünlerden elde edilen pay 1531'de yaklaşık %30, 1575'te ise %40 civarındadır. Kazada zirai üretim öşür gelirleri toplamı da 1531 yılında 52906 akçe iken bu rakam 1575'te 75328,5 akçe olarak gerçekleşmiştir. Başka bir ifadeyle yaklaşık %42,38 oranında bir artış söz konusudur.

¹ Bu çalışma Uluslararası II. Manisa Sempozyumunda (21-23 Eylül 2022) özet bildiri olarak sunulmuştur.

Tahrir defterlerinden kazada timar sisteminin uygulandığı, Akhisar nefsi ile 13 adet köy ve çevresinde zirai faaliyetlerin yürütüldüğü belirlenmektedir. Osmanlı Devleti'nin birçok bölgesinde olduğu gibi Akhisar kazasında da zirai üretim içinde hububat ve bakliyat üretiminin ön sıralarda yer aldığı, başta üzüm olmak üzere çeşitli meyvelerin yetiştirildiği, pamuk, susam gibi sanayi bitkilerinin üretildiği anlaşılmaktadır. Çalışmada incelenen döneme ait zirai ürünler; Hububat, Bakliyat, Meyve-Sebze ve Sanayi Bitkileri olarak dört kategori altında toplanmış, pazar, değirmen, arıcılık, bozahane gibi ekonomik hayatta yer tutan bir takım hususlara da ayrıca bölge ziraatı ile dolaylı yönden ilgisi bulunduğu gerekçesiyle çalışmada kısaca yer verilmiştir.

Tahrir defterlerinde bazen iki ürünün vergilerinin birleştirilerek tek olarak yazıldığı görülür. Mesela börtülce ile mercimek veya bağ ile bahçe ürünleri nadir de olsa tek ürünlü gibi ikisi birden tek başlık şeklinde yazılmış ve öşürleri tek miktar olarak deftere kaydedilmiştir. Bu birleştirme iki ürünün veya sadece ikinci sırada yazılan ürünün ayrı yazılmayacak kadar küçük miktarda üretiminin olduğunu, bu yüzden diğerine (İlk sırada yazılana) dâhil edildiğini düşündürmektedir. Bunların toplam hâsılda önemli bir yer tutmaması, sayısının az ve ayrıştırılmasının imkânsız olması nedeniyle bu tür kayıtlarda öşür miktarı, çalışmada ilk adı geçen ürün dâhilinde ele alınmıştır.

1575 yılında zirai ürünlerin kıymet bedel ve miktarlarında artışlar göze çarpmaktadır. Mesela 1 müd buğdayın kıymet bedeli 1531 yılında 200 akçe iken, 1575'te bu rakam 240 akçe olmuştur. Yüzyılın ikinci yarısında kıymet bedellerindeki yükselmenin enflasyon kaynaklı olduğu söylenebilir. Nitekim yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da ve Osmanlı Ülkesi'nde ciddi bir nüfus artışının bulunduğu (Braudel, 1989: 270), arz-talep dengesi çerçevesinde fiyatlarda dalgalanmalar yaşandığı, bunun da Osmanlı Devleti'ni ekonomik ve sosyal açıdan sarstığı ifade edilmektedir (Ortaylı, 2004: 11). Toprağın özellikleri ile birlikte çevresel şartlar, ürün çeşit, biçim ve rekoltesini etkilediği gibi, olağanüstü durumlar, üretim düzeyinde sapmalara yol açmaktadır. Demografik hareketlerle, iklim şartlarındaki değişim, tarıma olumlu ya da olumsuz etki etmekte, savaşların mahiyeti ve süresi de tarımsal üretimin şekillenmesinde belirleyici olabilmektedir (Demir, 2022: 300). Zirai üretime etki eden bu faktörlerin tersine, zirai ürünlerin etki ettiği durumlar da söz konusudur. Mesela hububat başta olmak üzere tarımsal ürünler, gıda maddesi olma özellikleri yanında toplumsal, siyasal vb. olayları etkilemiştir. Tarımsal ürünlerin hâsıl ve fiyatlarında; üretimde azalma (Braudel, 1993: 399), toplumsal karışıklık (Emecen, 1989 b: 237; Faroqhi, 1977 & Akdağ, 1995) kuraklık (Çerçi, 2000: 175), nakliyat (Güçer, 1964: 28,29) gibi nedenlerle yıllara göre değişimler yaşanmıştır.

Akhisar kazası ile ilgili bazı çalışmalar yapılmış olmakla birlikte (Süssheim-Darkot, 1978; Emecen, 1989 b; Günel, 1996; Ilgın-Bozacı, 1999; Doyduk, 2006; Karakuyu, 2012; Özçelik, 2018; Erön, 2019; Berber - Özekmekçi, 2019 & Akbaş - Akınlı, 2020), XVI. yüzyılda kazanın zirai üretimi hakkında kapsamlı bir araştırma bulunmamasından hareketle bu çalışma ortaya çıkmıştır. Çalışmada kaza genelinde üretimi olan zirai ürünler sırayla ele alınarak, yüzyılın ilk ve ikinci yarılardaki durumları karşılaştırmalı olarak verilmiş ve Akhisar kazası ile birlikte, Saruhan Sancağı ile Osmanlı Devleti'nin ekonomik yapısının aydınlatılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Çalışmamızın ana kaynaklarını Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivinde (BOA.) 1531 tarihli 165 numara ile kayıtlı tahrir defteri (TD.) ile Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivinde (TK. KKA.) yer alan 1575 tarihli 115 numaralı tahrir defteri (TD.) oluşturmaktadır.

Saruhan Sancağının kanunnamesi kayıptır. Bu yüzden çalışmada yapılan öşür bağlantılı hesaplamalarda Saruhan Sancağına sınır olan ve benzer iklim, arazi yapısına sahip bulunan Aydın Sancağı kanunnamesindeki veriler kullanılmıştır (Emecen, 1989 a: 240). Buna göre darı, buğday, arpa öşür miktarı 1/8 iken, mercimek, bakla, burçak, nohut, börtülce, pamuk, soğan-sarımsak, susam, öşür miktarı 1/10 olarak alınmıştır. Bu farklılıkların sebebi Osmanlı Devleti'nin adalet anlayışıyla bağlantılıdır. Nitekim vergi oranlarında Osmanlı Devleti adaletli bir sistem oluşturmaya çalışmış, arazi, iklim yapısı ile verimliliğe göre vergi miktarları belirlenmiştir. Mesela öşür onda bir olarak ifade edilse de (Grohman, 1988: 482) her yerde aynı değildir (İnalçık, 1987: XXXIII-XXXIV). Tahrir defterlerinde Akhisar kazasında zirai üretim ile ilgili olarak Akhisar müd ve kilesinin kullanıldığı görülür. Hububat ölçümünde kullanılan müd (Kallek, 2020) ve kile (Kallek, 2022) ölçüsü her yerde eşit olmayıp farklılık arz eder (Pakalın, 1993: 597). Dolayısıyla Akhisar müd ve kilesinin kilogram karşılığının tam olarak tespitinin güç olması nedeniyle çalışmamızda kilogram cinsinden hesaplamalara yer verilmemiştir.

2. HUBUBAT ÜRETİMİ

Anadolu'nun birçok zirai ürünün yetiştirildiği bölge olduğu, hububatın da halkın temel besin kaynaklarının başında geldiği, Osmanlı Devleti topraklarında da bol miktarda yetiştirildiği ve toplam ürün hâsıllarında ön sıralarda yer aldığı tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır. Hububat içinde buğday genellikle ilk sırayı almakta, ardından arpa gelmekte diğerleri de onu takip etmektedir.

2.1. Hınta (Buğday)

Dünyanın pek çok yerinde gıda ihtiyacının karşılanmasında önemli rolü olan buğday, Batı Avrupa'dan Hindistan'a Rusya'dan Mısır'a kadar geniş bir coğrafyada insanlar tarafından değişmez bir yiyecek olarak kabul görmüş, Türkiye'de ayrıca gıdadan da fazla bereket, nimet ve gelenek olarak da yer bulmuştur. Kerpiç yapımından, ilaç olarak kullanılmasına kadar, yerleşik düzene geçişle birlikte insanoğlunun vazgeçilmezi olmuştur (Atar, 2017: 2). Akhisar kazası genelinde 1531'de kıymet bedeli 20850 akçeyi ulaşan, 104 müd ve 5 kile öşür bedelleri olan buğday üretimi vardır. Ancak Aydın Kanunnamesinde öşür oranının 1/8 olduğu ve komşusu Saruhan Sancağında da aynı oranın uygulandığı düşünülürse bu rakamlar yükselecektir. Çünkü üstte verilen rakamlar gerçek üretimin sekizde birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu rakamlar öşür oranı olan 8 ile çarpıldığında gerçek anlamda üretilen buğdayın müd miktarının 832, kile miktarının 40 olduğu ve kıymetin de 166800 akçeyi bulduğu görülür. Aşağıda metin içinde anlatımı yapılan ürünlere ait verilen rakamlarda öşürden ziyade, ürün öşürünün katsayısıyla çarpımından elde edilen rakamlar yazılmıştır. Ayrıca tohum olarak ayrılan veya kayıp-kaçak olan ürünlerin bu rakamların dışında kaldığını da burada belirtmekte fayda bulunmaktadır.

1575 yılında buğday rakamlarında artış göze çarpar. Nitekim bu tarihte üretilen buğdayın müd miktarı 1068, kile miktarı 96, kıymet miktarı da 258384 akçe olarak gerçekleşmiştir. Yüzyılın ikinci yarısında buğday üretimi 236 müd ve 56 kilelik artış gösterirken, kıymet bazında 91584 akçelik yükseliş vardır. Bu da %54,90'lık bir artışa işaret eder. Bununla birlikte kıymet artışında enflasyon oranını da göz önüne almak gerekmektedir. Nitekim aşağıda Tablo III' te de görüleceği üzere buğdayın 1 müd kıymeti %20'lik artışla 200 akçeden 240 akçeye, 1 kilenin kıymeti de %140 artışla 10 akçeden 24 akçeye yükselmiştir. Buna göre yüzyılın ikinci yarısında üretim artışı bulunan buğdayın, kıymet bazında da değerinin yükseldiğini, aranan bir ürün olma özelliğini artırarak sürdürdüğünü söylemek mümkündür.

2.2. Şa'ir (Arpa)

XVI. Yüzyılda Akhisar kazasında buğdaydan sonra en fazla yetiştirilen ürün arpadır. 1531 yılında Kaza genelinde 456 müd ve 60 kile arpa üretilmekte, bunun kıymet bedeli de 55080 akçe olarak belirlenmektedir. 1575 yılında ise 772 müd ve 196 kile arpa üretimi olup, bunun kıymet karşılığı 109212 akçedir. Arpa üretiminde yüzyılın ikinci yarısında kıymet bazında %98,27 ile yaklaşık iki katlık artış söz konusudur. Ağırlık cinsinden (Müd-kile) artışta da buna yakın bir yükselme göze çarpar. 1 müd ve 1 kile arpanın kıymet bedelinde de yaklaşık olarak %17 civarında artış olduğu defterlerden tespit edilmektedir. Rakamlardan da anlaşılacağı üzere buğday gibi arpanın da hem üretim, hem kıymet miktarı yüzyılın ikinci yarısında yükselme göstermiştir. Buna göre yüzyılın ikinci yarısında arpa, yüksek miktarda talep gören ürünler arasında değerlendirilebilir.

2.3. Alaf (Yulaf)

Daha çok hayvan yemi olarak kullanılan ve sözlükte ot, saman, hayvan yemi olarak ifade edilen yulaf (Devellioğlu, 1996: 25), XVI. yüzyılda Akhisar kazasında üretilen ve öşre konu olan ürünlerden biridir. 1531'de kaza genelinde 1/8 öşür oranına göre 168 müd ve 152 kile yulaf üretimi bulunurken, bunun kıymet karşılığı da 14048 akçe olarak tespit edilmektedir.

1575 yılına gelindiğinde kazanın toplam yulaf üretiminde yüzyılın ilk yarısına göre ciddi bir artış olduğu söylenebilir. Nitekim 1575'te kazada 268 müd ve 96 kile yulaf üretimi bulunurken bunun kıymet karşılığı da 27280 akçeye yükselmiştir. Kıymet bazında artış oranı %94,19'dur. Kıymet bedelinde yaklaşık iki katlık artışa karşın, ağırlık cinsinden yükselmenin bunun biraz gerisinde kalmasından doğan farkın, enflasyonla doğru orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim bu tarihte 1 müd ile 1 kile yulafın kıymet bedellerinde yaklaşık %25 oranında yükselme söz konusudur.

2.4. Burçak

XVI. Yüzyılda Akhisar kazasında hububat üretimi içinde burçağın da bulunduğu ve kıymet bakımından buğday, arpa, yulaf ile çeltiğin ardından beşinci sırada yer aldığı anlaşılmaktadır. 1531 yılında Kaza bütününde toplamda 2 müd ve 65 kile burçak üretimi gerçekleşirken, kıymet bazında 6330 akçelik bir değer oluştuğu görülür. 1575'e ait tahrir defterine göre Kazada 40 müd ve 950 kile burçak üretildiği, bu üretimin kıymet bedelinin 12270 akçeye ulaştığı, buna göre %94 oranında artış olduğu, dolayısıyla burçak üretiminde de yüzyılın ikinci yarında ciddi bir gelişme yaşandığı ifade edilebilir.

2.5. Erzen (Darı)

Ekme ve hayvan yemi yanında yağı çıkarılarak kullanılan darı, aynı zamanda boza gibi bazı içeceklerin hammaddesini teşkil eder (Atalay, 2005: 79 & Baykara, 2001: 123). Darının geniş bir kullanım alanına sahip olması, bu ürünün Anadolu coğrafyasında geçmişte olduğu gibi, günümüzde de yaygın olarak yetiştirilmesine

vesile olmuştur. Yüzyılın ilk ve ikinci yarısında üç adet hâsil kaydında görülen darının 1531 yılında 88 kile üretimi bulunmakta, bunun kıymet bedeli de 528 akçeden oluşmaktadır. 1575'e gelindiğinde ise toplam üretim miktarı önceki tahrirdeki gibi 88 kile olmasına rağmen, kıymet bedeli yaklaşık %17 oranında artış göstererek 616 akçe olarak gerçekleşmiştir. Nitekim 1531'de darının bir kile fiyatı 6 akçe iken, 1575'te 7 akçeye yükselmiştir ki bu da darının birim fiyatında artış olduğunun göstergesidir. Buna göre diğer bazı ürünler gibi darı da yüzyılın ikinci yarısında enflasyondan etkilenen veya talep doğrultusunda fiyatı yükselen ürünler arasında yer almıştır.

2.6. Çeltik

Osmanlı Devleti'nde çeltik üretiminde "Çeltükçü" (Karagöz, 2004: 364) ve "Kürekçi" (Emecen, 1993: 265) isimleriyle anılan görevliler bulunmaktaydı. Çeltik ekim sahalarının çoğunun devlet, büyük has ve vakıflara ait olmakla birlikte, timar sistemi içinde kendi hesabına çeltik ziraatı ile uğraşanlar da vardı. Arazinin miriye ait olduğu yerlerde üretilen çeltik hâsılından, üretim için verilen tohum çıkarılıp, devletin hissesi ayrıldıktan sonra geri kalan kısım çeltikçilerde kalmış ve mahsulün öşürü çeltikçilere verilen bu hisseden tahsil edilmiş (Emecen, 1993: 266), vergisi de maktu olarak alınmıştır (Emecen, 1989 a: 247). Dolayısıyla tahrir defterlerinde yazılı olan öşür miktarlarının kazadaki tüm çeltik üretimini ifade etmediğini söyleyebiliriz. Yapmış olduğumuz incelemelerde 1531'de çeltik üretiminin Akhisar kazasında dört adet köyde yapıldığı ve 950 akçe öşür kıymeti bulunduğu, 1575 yılında ise çeltik üretimi yapılan köy sayısının beşe, öşür bedelinin de toplamda 1338 akçeye yükseldiği belirlenmektedir. 1/10 üzerinden öşür bedeli hesaplamasıyla yüzyılın ilk yarısında 9500 akçelik kıymetinin, 3880 akçelik artışla yüzyılın ikinci yarısında 13380 akçeye yükseldiği, bunun da yaklaşık %41 oranına karşılık geldiği belirlenmektedir. Kazada üretimi yapılan çeltiğin, öşür kıymet bedelleri bakımından diğer hububat ürünleriyle kıyaslandığında dördüncü sırada yer aldığı görülür. Çeltik de yüzyılın ikinci yarısında değer kazanan ürünler arasındadır.

3. BAKLIYAT ÜRETİMİ

İnsanoğlu tarafından eskiçağlardan beri üretim ve tüketimi olan baklagiller (Pekşen & Artık, 2005: 110), Osmanlı Devleti'nin zirai üretimi içinde önemli bir yer tutar. XVI. Yüzyılda Akhisar kazasında üretimi yapılan bakliyat içinde nohut, ilk sırada yer alırken onu sırasıyla börülce, mercimek ve bakla takip etmektedir.

3.1. Nohut

XVI. Yüzyıl Akhisar'ında bakliyat üretimi içinde önemli yeri olan nohut, günümüz Türkiye'sinde de yemeklik olarak tüketilmesi yanında, maya ve ekmek üretiminde de (Erginkaya-Turhan-Özer, 2016: 90) aranan bir ürün olmuştur (Erginkaya-Turhan-Özer, 2016: 90). 1531 tarihinde Akhisar kazasında 200 kile nohut üretimi olup bunun kıymet karşılığı 2000 akçedir. 1575'te ise toplamda 10 müd ve 685 kile nohut üretiminin gerçekleştiği kazada 10620 akçelik nohut kıymeti defterden tespit edilmektedir. Buna göre kıymet bazında 8620 akçelik yükselme göze çarpmaktadır ki bu %431 oranında bir artışa ve 1531 yılına göre Kazada nohut üretiminde çok ciddi oranda yükselmeye işaret etmektedir. Bunun sebebinin de arazi ile iklim şartlarının müsaitliği veya ciddi oranda talep artışından kaynaklandığı ifade edilebilir.

3.2. Börülce

Taze ve kurutularak tüketimi olan börülce Akhisar kazasında üretilen başka bir bakliyattır. Günümüzde de aynı şekilde Türk toplumu tarafından tüketilmeye devam etmektedir. 1531 yılında kazada kıymet bedeli 750 akçe olan 75 kile börülce üretilmiştir. 1575'te ise 70 kile börülce üretimi gerçekleşmiş, bunun kıymet miktarı da %12 artışla 840 akçeyi bulmuştur. 1 Kile börülcenin kıymeti ise 10 akçeden 12 akçeye yükselmiştir. Buna göre diğer ürünlerde görülen fiyat artışlarının börülcede de kendini gösterdiğini söyleyebiliriz.

3.3. Mercimek

Büyük boyutlarda olmamakla birlikte XVI. yüzyılda Akhisar kazasında mercimek üretimi de yer bulmaktadır. Türk mutfağının vazgeçilmezlerinden biri olan mercimek, hala toplumumuzda severek tüketilen bir üründür. 1531'de kaza genelinde 15 kile mercimek üretimi olup, bunun kıymet bedeli 150 akçedir. 1575 tarihine gelindiğinde ise Kaza genelinde kıymet bedeli 120 akçe olan 10 kile mercimek üretimi gerçekleşmiştir. Buna göre mercimek üretimi bir miktar azalmakla birlikte, 1 kilesinin fiyatı yüzyılın ilk yarısında 10 akçe iken, 1575 yılında 12 akçeye yükselmiş, başka bir ifadeyle mercimeğin de fiyatı yüzyılın ikinci yarısında artmıştır.

3.4. Bakla

Akhisar kazasında XVI. yüzyılda üretim miktarı yüksek olmamakla birlikte bakla da yetiştirilmiştir. 1531'de kaza genelinde 100 akçe kıymet bedeli bulunan, 10 kile bakla üretimi vardır. 1575 yılında bakla üretimi %400 oranında

artarak 50 kile olarak gerçekleşmiş, bunun kıymet bedeli de 600 akçe olmuştur. Bu artışın nedeni olarak coğrafi şartların iyi olması veya baklaya olan talebin fazlaca artması gösterilebilir.

4. MEYVE VE SEBZE ÜRETİMİ

Osmanlı Devleti döneminde Anadolu'nun birçok bölgesi (Solak, 2008: 220) ile Akhisar ve çevresinde meyve ve sebze üretiminin bulunduğu, bilhassa üzüm üretiminin hemen tüm köylerde yapıldığı tahrir defterlerinden tespit edilmektedir. Üzümün bostan üretiminin de bölgede yaygın olduğu görülür. Bununla birlikte yüzyılın ilk yarısında üzüm ve bostandan sonra armudun vergiye konu olduğu belirlenirken, başka da bir meyvenin defterde kaydının bulunmaması, diğer meyvelerin bölgede üretilmediğini düşündürse de bunların ticaretinin yapılmadığından dolayı vergiye konu olmadıklarını da akla getirmektedir. Nitekim Osmanlı Devleti, reyanın kendi ihtiyacı için yetiştirdiği ürünlerden ticari kazanç söz konusu değilse vergi almamıştır (Emecen, 1989 a: 262).

Yüzyılın ikinci yarısında ise üzüm, bostan ve armuda ilaveten az da olsa incir, badem ve zerdalinin de vergiye konu olduğu, başka bir ifadeyle öşür vergisinin alındığı, yani bu meyvelerin de kazada ticari amaçlı üretiminin yapıldığı belirlenmektedir. Bununla birlikte kaza genelinde vergiye konu olan meyve çeşitliliğinin az olması, Akhisar kazasının zirai ekonomisi içinde meyveciliğin fazla yer bulamadığının göstergesidir. Nitekim tahrir defterlerinde kayıtlı meyve sayısı Tablo I'de de görüleceği üzere birkaç çeşit ile sınırlıdır. Günümüzde Akhisar ile özdeşleşmiş olan zeytinin 1575 yılı ve öncesinde bölgede üretiminin bulunmadığını veya vergiye konu olmadığını görüyoruz. Dolayısıyla zeytinciliğin sonraki dönemlerde bölgede gelişme imkânı bulduğunu söylemek mümkündür.

Meyve ve sebze öşürü Kazanın timar sistemi gelirleri içinde yaklaşık %11'lik bir paya sahiptir. Diğer gruplarda bir artış söz konusu iken, sebze ve meyve öşüründe az da olsa bir gerileme mevcuttur.

Günümüzde Akhisar'da gelişme gösteren bağcılık, XVI. yüzyılda da Kazanın zirai üretimi içinde önemli bir yer tutar. Dolayısıyla bağcılık faaliyetlerinin XVI. yüzyıldan beri bölgede sürdürüldüğünü söylemek yanlış olmaz. Üzüm bilindiği üzere taze ve kurutulmuş olarak veya pekmez, sirke ve şıra şeklinde tüketimi olan bir üründür. Dolayısıyla üzümle birlikte adı geçen ve üzümün yan sanayisi olarak nitelendirilebileceğimiz üretimlerin de bölgede yapıldığını ifade etmek mümkündür.

Osmanlı Devleti'nde meyve ve sebzelerden, hububat gibi dayanıklı olmadığı için daha ziyade maktu olarak vergi alınırdı (Ünal, 1998: 151,152). Üzüm ve bostan buna örnek olarak verilebilir. 1531 yılında üzümün alınan öşür vergisi toplamı 18386 akçe iken, bu rakam 1575'te 17837 akçeye gerilemiştir. Elverişsiz iklim şartlarının bu gerilemede etkili olduğu düşünülebilir. Ancak Akhisar kazasında 1575 yılında yüzyılın ilk yarısına göre yaklaşık %10 oranında bir nüfus gerilemesi olduğu tahrir defterlerindeki kayıtlardan tespit edilmektedir. Dolayısıyla bölgede bir talep azalmasının olduğu ve buna bağlı olarak üretim azalmasının gerçekleştiği de akla gelmektedir. Ancak kaza iç piyasasında talep düşmesi söz konusu olsa bile, Osmanlı ülkesi ve Dünya ölçeğinde talep azalmasının olmayacağı veya olmadığından hareketle, başka bir ifadeyle üretilen ürüne mutlaka bir Pazar bulunacağından dolayı, üzüm üretimindeki gerilemenin nedenini coğrafi şartlar gibi başka etkenlerde aramak gerekir.

Tahrir defterlerinde bağcılıktan sonra öşür oranı en yüksek ürün bostandır. Bostan kelimesi aslında bir adet meyve veya sebzedden ziyade karpuz, kavun, salatalık ziraatı yapılan arazilerin adıdır (Kazıcı, 2005: 129,130). Bostan öşürünün toplamı 1531 yılında 358 akçe iken, 1575'te bir miktar gerileyerek 320 akçe olarak gerçekleşmiştir. Üzüm üretimindeki gerilemeye paralel olarak bostan üretiminde de azalma bulunması, yukarıda zikrettiğimiz elverişsiz hava şartlarıyla bağlantılı olmalıdır.

1531 tarihli tahrir defterine göre vergiye konu olan meyvelerden birisi armudun 210 akçe öşür geliri bulunurken, bu rakamda 1575'te bir miktar artış olmuş ve 262 akçeye yükselmiştir. Yüzyılın ilk yarısında üç adet köyde yetiştirilen armut, 1575 yılında sekiz köyde üretilmeye başlanmıştır. Bu da bize ticari amaçla armut üretiminin yüzyılın ikinci yarısında kaza genelinde yayılma gösterdiğine işaret etmektedir. 1531 tarihli tahrir defterinde başka bir meyvenin üretimine dair kayıt bulunmamaktadır. 1575 tarihli defterden ise armuda ilave olarak incir, badem ve zerdali üretimin kazada yapıldığı belirlenmektedir. İncir üretimi sadece Geri köyünde yapılmakta, başka bir yerde öşür kaydına rastlanmamaktadır. 1575'te incirin öşür geliri 5 akçe ile çok düşük seviyede olmakla birlikte, bu rakam incirin ticari olarak Kazada üretiminin yapıldığının göstergesidir. Benzer şekilde 1575 yılında Kazada sadece iki adet köyde yetiştirildiği anlaşılan bademin öşür toplamı 28 akçedir. Badem üretiminin bu tarihte düşük olmasına rağmen, ticari bir mal olarak Kazada üretimin yapılması önem arz eder. Zerdali üretiminin de sadece bir köyde 6 akçe öşür bedeliyle varlığına rastlanır. Buna göre Kazada yüzyılın ikinci yarısında meyvecilik az da olsa gelişmeye başlamış ve ticaretin içinde daha geniş yer bulmuştur.

Tahrir defterlerine göre Saruhan Sancağının özellikle Demirci, Gördes gibi dağlık bölgelerinde yer alan kazalarında ceviz, kiraz gibi ürünler yetiştirilirken, Akhisar kazasında bu tür meyvelerin yetiştirilmemesi arazi ve iklim yapısıyla bağlantılı olmalı ya da henüz ticarete konu olmadığı için kayıtlara girmediği söylenebilir.

XVI. Yüzyılda Akhisar kazasında soğan (piyaz) ve sarımsak (sir) üretiminin yapıldığı, bu iki ürünün öşür rakamlarının genel olarak müstakil yazılmakla birlikte bazı kayıtlarda ortak olarak deftere kaydedildiği belirlenmektedir. Bunun sebebinin de ilgili köyde rekoltenin düşük olmasının etkili olduğu söylenebilir. Türk mutfağının yüzyıllardır önemli bir unsurunu teşkil eden soğan ve sarımsağın 1531 yılında Kaza genelinde 279 akçelik öşür geliri bulunurken, bu rakam 1575'te 244 akçeye gerilemiştir. Buna göre soğan ve sarımsak öşür gelirinin kaza genelinde %12,54 oranında azaldığı anlaşılmaktadır. Bunda da iklimsel şartlar veya talep azalmasının etkili olduğu ifade edilebilir.

XVI. Yüzyılda Akhisar kazasında bahçe bitkilerinin de yetiştirildiği görülür. Bunlar tahrir defterlerinde bahçe ve kesik adı altında toplanmıştır. Kaza genelinde 1531'de toplamda 120 akçe kesik ve 100 akçe de bahçe öşrü tahsil edildiği, 1575 yılında ise kesik öşrünün 340, bahçe öşrünün ise 300 akçeye yükseldiği tespit edilmektedir. Buna göre talep artışına paralel olarak bu kalemde ticari boyutun büyüdüğü görülür.

5. SANAYİ BİTKİSİ ÜRETİMİ

Sanayi ve sanayi hammaddeleri devletler için geçmişten günümüze devlet ve toplum hayatında önemli bir yer tutmuştur. Tahrir defterlerine göre XVI. yüzyılda Akhisar kazasında da sanayi bitkilerinden pamuk, susam, sumak ve boyalık bitkinin yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte palamut, kendir, kenevir gibi sanayi bitkilerinin üretilmediği görülür. Bunda arazi ve iklim şartları etkili olmalıdır. Dut yaprağına ait kayıtların da defterlerde görülmemesi bölgede ipek böceği üretimi adına bir faaliyet olmadığına işaret eder. Aşağıda XVI. yüzyılda Akhisar kazasında üretimi yapılan sınaî ürünlere ait bilgiler verilmiştir. Bu sanayi bitkilerinin üretiminin bölge ekonomisi yanında, Osmanlı Devleti'nin ekonomik gelişimine de katkıda bulunduğu muhakkaktır.

5.1. Pamuk (Penbe)

XVI. Yüzyılda Akhisar kazasında üretilen sanayi bitkilerinin başında pamuk gelir. Akhisar'ın pamuklu dokumaları meşhur olup gemilerde kullanılan yelken bezi yanında tente, bez, kumaş, gömlek üretiminde aranan bir madde olmuş ve özellikle İstanbul piyasasında oldukça rağbet görmüştür (Emecen, 1989 b: 237). 1531 yılında Akhisar şehri civarında ve sekiz köy ile bir mezrada pamuk üretimi bulunurken, 1575'te pamuk üretimi yapılan alan genişlemiş, üç köy de daha pamuk ekimine başlanmıştır. Tahrir defterlerine üretimi yapılan pamuğun önce kıyye, sonra da kıymet miktarı kaydedilmiştir. "Kıyye" (okka) pamuk vergisi tahsilinde kullanılmış ağırlık ölçü birimidir. 1 kıyye (okka) 1,2828 gramdır (Hinz, 1990: 30). 1531 yılında 1 kıyyenin kıymet karşılığı 3 akçe iken, 1575 yılına gelindiğinde kıymet bedeli 4 akçeye yükselmiştir. Defterlerde bölgede üretilen pamuğun bazen sadece kıymet bedeli yazılırken (BOA. TD. 165: 509 & TK. KKA. TD. 115: 154 b), bazen de sadece kıyye miktarı yazılmıştır (TK. KKA. TD. 115: 155 b). Ancak üretilen pamukta 1 kıyyenin kıymet karşılığından, toplam kıyye miktarı tespit edilebilir. 1531 yılında kaza genelinde toplamda vergiye konu olan pamuğun kıyyesi 576, kıymeti ise 1728 akçedir. Öşür oranı 1/10 alındığında (Akgündüz, 1992: 78), bölgede 5760 kıyye pamuk üretimi olduğu, bunun da yaklaşık 7389 kilograma (7,3 ton) karşılık geldiği belirlenmektedir.² 1575 yılında ise pamuk üretiminde vergiye konu olan miktar 514,75 kıyye olarak gerçekleşmiştir ki bu da yaklaşık 6603 kilograma (6,6 ton) karşılık gelir. Buna göre 1575 yılında Akhisar kazasında bir önceki tahrire göre pamuk üretiminde yaklaşık 786 kilogramlık azalma olmuştur. Bu da %10,63 oranına tekabül eder. Üretimi yapılan alanın artmasına rağmen, elde edilen miktarda gerileme olmasının sebebi coğrafi veya siyasi nedenlerle açıklanabilir. Nitekim Osmanlı ülkesi ve Dünya için önemli bir hammadde olan pamuğa ihtiyaç duyulan talebin iç piyasada olsa bile Kaza dışındaki piyasada azalmayacaktır.

5.2. Susam

Hamur işleri yanında helva gibi tatlı imalatında önemli bir yere sahip olan susam, Türk mutfağının önemli ürünleri arasında yer bulan yağlı bir bitkidir (Demirgöl, 2018). Günümüzde de bu önemini sürdürdüğünü ifade edebiliriz. XVI. Yüzyılda Akhisar kazasında yaygın olarak üretimi yapılan susamın 1531 yılında toplam üretim miktarı 115 kile olup bunun kıymet karşılığı 1200 akçedir. Bu tarihte 1 kile susamın kıymet karşılığı ise 10 akçedir. 1575'e gelindiğinde 10 müd ve 235 kile toplam üretim miktarıyla susam hâsılatı belirgin şekilde artmıştır. Kıymet karşılığı da 5120 akçe olarak gerçekleşmiştir. Buna göre susamın toplam kıymet miktarında yaklaşık %326 oranında bir artış söz konusudur. Bu tarihte 1 kile susamın kıymet bedelinin ise bir önceki tahrir defterine göre 2 akçe artış ile 12

² 576 kıyye x10= 5760 kıyye; 5760 x 1,2828 gram=7388,928 kg.

akçeye yükselmiştir. Buna göre susam, bölgede talep ve buna bağlı olarak kıymeti artış gösteren ürünler arasındadır.

5.3. Boya (Boyalık) Bitkisi

Eski dönemlerden beri insan hayatında önemli yeri olan boyanın, çeşitli bitki ve minerallerden temin edildiği görülür (Canatar, 1998: 89). Osmanlı Devleti'nde kök boya üretimi yapıldığı tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır. Defterlerde bol miktarda boya vergisinin görülmesi Osmanlı toplumunun boya sanayinde gelişme gösterdiğine de işaret eder. Kök boya ile istenilen ürünlerin istenilen renk tonlarında boyanması gerçekten ustalık isteyen bir iştir. Nitekim kök boya ile bir ürünün boyanmasında kullanılan su ve bitki miktarı yanında, kaynatma süresi son derece arz eder. Çünkü tüm bunların ölçü ve süresi istenen rengin tonuna etki etmektedir. Kökboyanın günümüzde iplik, kumaş gibi ürünlerde sınırlı da olsa kullanımı özellikle el halıcılığı alanında hala devam etmektedir.

Boyalık bitki tahrir defterlerinde XVI. yüzyılda Akhisar kazasında "boya" adı altında vergiye konu olmuştur. 1531'de iki köy ile bir mezra hâsılinda toplam 26 akçe öşür bedeliyle az miktarda vergi kaydı olan boyalık bitki, 1575 yılında da aynı özelliklerle tahrir defterinde görülür. Miktarın sabit kalması, mevcut üretimin kazanın ihtiyacını karşıladığını gösterir. Eğer daha fazlasına ihtiyaç duyulmuş olsaydı üretimin mutlak suretle artması kaçınılmazdı. Bununla birlikte evlerde kişisel bazda halkın kendi ihtiyacını karşılayacak kadar kök boya ürettiği, bunların defterlere kaydedilmediği, dolayısıyla bölgede daha fazla bir üretimin bulunduğunu da söylemek mümkündür.

5.4. Sumak

Sanayi alanında dericilikte kullanılan sumak veya sumak yaprağı, özellikle küçükbaş hayvan derilerinin işlenmesinde değerlendirilmekte olup (Gökçen, 1945: 14) ayrıca ekşi bir bitki olması hasebiyle salatalarda da kullanılır. Kaza dâhilinde küçükbaş hayvancılık yapıldığı tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kazada üretilen derilerin işlenmesinde bölgede hasadı yapılan sumakların kullanıldığını burada ifade edebiliriz. 1531'de iki köy hâsılinda görülen sumağın öşür miktarı 7 akçe gibi küçük bir oranda iken, 1575 yılında yine aynı köy hâsılinda toplam 17 akçe öşür bedeliyle karşımıza çıkar. Yaklaşık olarak %142 oranında artış görülmekle birlikte, toplam hâsılın çok düşük olduğu açıktır. Ancak az da olsa bir artışın bulunması bölgedeki dericilik sanayinde de kıpırdanma olduğuna veya sumak tüketiminin arttığının göstergesidir. Ayrıca dağlarda kendiliğinden yetişen sumağın, bölge halkı tarafından toplanarak kendi mutfaklarında kullanıldığını söylemek yanlış olmaz. Çünkü aynı şekilde kırsal bölgede kendiliğinden yetişen sumağın günümüzde de bölge insanı tarafından toplanarak tüketildiği bilinmektedir.

5.5. Saz

Hasır yapımında kullanılan bir bitki olan saz; XVI. yüzyılda Akhisar kazasında da üretilmektedir. 1531 yılında toplam 130 akçe öşür bedeli bulunan saz'ın, 1575'te öşür geliri 150 akçeye yükselmiştir. Genellikle halı, kilim gibi kullanılan ve saz'dan elde edilen hasırın, kendi iç bünyesinde üretilerek Kaza halkının ihtiyacı doğrultusunda kullanıldığını ifade edilebiliriz. Ayrıca bölgede oluşan talep doğrultusunda saz üretim miktarında da bir artışın olduğu da belirlenmektedir.

6. DİĞER

Doğrudan olmasa da dolaylı yönden Akhisar kazasındaki tarımsal faaliyetler içinde yer alan ve ifade edilmesinde yarar gördüğümüz bazı unsurlar göze çarpmaktadır. Bu kısımda bunlara kısaca değinilmiştir.

6.1. Pazar

Akhisar şehir merkezinde bir pazarın bulunduğu tahrir defterlerinden anlaşılmaktadır (BOA. TD. 165: 509 & TK. KKA: TD. 115: 154 b). Bölgede üretimi yapılan zirai veya diğer bazı ürünlerden, satışı yapılmak istenenlerin, buraya getirilerek satışının yapıldığı, halkın ihtiyaç duyduğu ürünleri de yine buradan satın alarak temin etme yoluna gittiğini belirtmek gerekir. Akhisar şehrindeki Pazar da bu işleviyle aslında dolaylı yoldan da olsa zirai ekonominin içinde yer bulmaktadır.

6.2. Bozahane

Türklerin çok eskiden beri tükettiği bir içecek olan boza; darı, pirinç, arpa, çavdar, irmik ve buğday gibi tahılların öğütülüp su ilave edilmesinin ardından pişirilmesiyle elde edilmektedir. Özellikle XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde yaygınlık kazanmış ve buna paralel olarak bozahaneler de Osmanlı şehirlerinde kurumsal bir mekân olarak gelişmiştir (Feyiz, 2021: 1). Akhisar şehir merkezinde bir bozahane'nin bulunduğu belirlenmektedir (BOA. TD, 165: 509 & TK. KKA. TD, 115: 154 b). Bu bozahane'de kazada yetiştirilen ürünlerden boza üretimi yapıldığını

ve bölge halkı tarafından tüketildiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla burada bozahaneyi de zirai ekonominin içinde zikretmekte fayda bulunmaktadır.

6.3. Değirmen (Asiyab)

Asiyab; Osmanlı Devleti'nde su değirmenine verilen isimdir (Devellioğlu, 1996: 44). Değirmenler özellikle tahıl ürünlerinin öğütülüp un haline getirilmesinde ve bazı yağlı bitkilerden yağ çıkarılmasında önemli bir işleve sahiptir (Emecen, 1989 a: 260). XVI. yüzyılda da Akhisar kazasında üretimi yapılan hububat gibi ürünlerin işlenmesinde kullanılan su değirmenlerinin bulunduğu tahrir defterlerinden tespit edilmektedir. 1531 yılında kaza genelinde üç adet köyde, toplam dokuz adet taşı (2-3-4 bab (taş) olmak üzere) bulunan ve 270 akçe vergi geliri olan değirmenler yer almaktadır. 1575 yılında ise su değirmeni bulunan köy sayısının beşe yükseldiği, değirmen taşı sayısının on bir adede (1-1-2-3-4 bab (taş) olmak üzere), toplam vergi gelirinin de 320 akçeye ulaştığı belirlenmektedir. Buna göre bölgede artan üretime paralel olarak değirmen taşı sayısının da fazlaştığını, ayrıca bu değirmenlerin bölge insanının ihtiyaç duyduğu un'un öğütülmesinde aktif olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.

6.4. Arıcılık

Arıcılık doğrudan zirai üretim içerisinde değerlendirilmese de, dolaylı yönden bölge tarımında yer bulur. Nitekim arının yaptığı bal için çeşitli bitkiler, olmazsa olmazlardandır. Kovan yani bal öşrü, arı kovanının toprağında bulunan sipahiye ait kabul edilmiştir. Nitekim onun sorumluluğundaki arazideki bitkilerden bal elde edilmiştir. Tahrir defterleri incelendiğinde timar sistemi dâhilinde sipahinin gelirleri içinde kovan öşrünün de olduğu belirlenir. Bunda arıların timar arazisindeki bitkilerden yararlanarak bal üretmesi, yani sipahiye ait arazilerden yararlanması, bunun karşılığında da belli oranda vergiye tabi tutulması söz konusudur (Kazıcı, 2005: 131).

XVI. Yüzyılda Akhisar kazasında arıcılığın yaygın olarak yapıldığı tahrir defterlerinden tespit edilmektedir. Yüzyılın ilk ve ikinci yarısında 5 adet köy haricinde diğer tüm birimlerde görülen arıcılıktan Kaza genelinde 1531'de 363 akçelik vergi geliri elde edildiği, ancak 1575 yılında toplam vergi gelirinin 96 akçe azalarak 267 akçe olarak gerçekleştiği anlaşıyor. Bu da yaklaşık olarak %24'lük bir orana işaret etmektedir. Bu azalmada coğrafi faktörlerin etkili olduğu düşünülebilir.

6.5. Otlak-Yaylak-Kışlak

Kazadaki zirai üretimle doğrudan ilgili olmasa da Akhisar kazasında hayvancılık faaliyetlerine işaret eden otlak, yaylak ve kışlak vergilerine değinmekte fayda vardır. Bölgede hayvancılığın yürütülmesinde ihtiyaç duyulan otlak ve yaylaklar yanında yonca, saman gibi bitkilerin üretimi önem arz eder. Bu yüzden defterlerden elde ettiğimiz veriler burada kısaca belirtilmiştir. 1531'de bu vergilerin toplam getirisi kaza genelinde 153 akçe olup, 1575'te 267 akçe artarak 420 akçeye yükselmiştir. Bu da yaklaşık olarak %174 oranına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla XVI. yüzyılda kazada özellikle küçükbaş hayvancılığın geliştiğini ifade edebiliriz. Osmanlı Devleti'nde iki koyuna bir akçe vergi alınmaktaydı (Akgündüz, 1992: 135). Buna göre 1531 yılında kaza genelinde yaklaşık olarak vergiye konu olan koyun sayısı 306 iken, bu rakam 1575 yılında 840 adede yükselmiştir. Bu sayının da komşu kazalarla kıyaslandığında Akhisar kazası için oldukça düşük olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte Kazada hayvancılık faaliyetlerinin gelişmesinde bölgenin bitki kaynaklarının önemli rol oynadığının altını çizmekte de fayda bulunmaktadır.

7. SONUÇ

Eski çağlardan beri çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Akhisar ve çevresi, Osmanlı egemenliği döneminde geniş bir zirai üretim potansiyeline sahiptir. Osmanlı Devleti ve onun bir kazası olan Akhisar'da zirai faaliyetler ekonominin önemli bir ayağını teşkil etmiştir. Akhisar'ın verimli arazi yapısı bölgede çeşitli tarımsal faaliyetlerin yürütülmesine olumlu katkı sunmuştur. Halkın temel besin kaynağını oluşturması nedeniyle hububat üretimi bölgede önemli bir yer tutmuş, buğday, arpa, yulaf ve burçak üretim miktarından ön sıralarda yer bulurken, nohut, mercimek gibi baklagiller bunları takip etmiş, çeltik üretimi de gelişmiştir. XVI. Yüzyılda Akhisar kazasında meyvecilik üzüm ile bostan alanında ciddi gelişme göstermiş ve bunların üretimi kazanın hemen tüm köylerine yayılmıştır. Armut, yüzyılın her iki yarısında yetiştirilirken, üretim veya ticari boyutu yüksek olmayan incir, badem gibi bazı meyveler ancak yüzyılın ikinci yarısında kaza ekonomisi içinde yer bulmuştur. Ceviz, kiraz, kestane gibi bazı ürünlerin bölgenin zirai ekonomisinin dışında kalmasının nedeni, coğrafi koşullar yanında, arazilerin daha rantıbil ürünlerin yetiştirilmesine ayrılmasıyla izah edilebilir. Nitekim komşu kazalarda bu ürünlerin yetiştirildiğini tahrir defterlerinden anlamaktayız. Akhisar kazasında ihtiyaç duyulan zirai ürünlerin önemli bir kısmının kaza bünyesinde gerçekleşen üretimle (buğday gibi) karşılanmakla birlikte, bazılarının (zeytin gibi) kazada üretilmemesinden dolayı, ihtiyaç duyulması halinde diğer bölgelerden temin edildiğini ifade edebiliriz. Günümüzde Akhisar ile özdeşleşmiş olan zeytincilik de 1575 yılı sonrası bölgede gelişme imkânı bulmuştur. Aslında zeytin ve zeytinyağı eski çağlardan beri varlığı bilinen ürünlerdendir. Bunların bölgede yaygın olmaması

bölge insanının zeytinyağı yerine başka yağları tükettiğine işaret etmektedir. Nitekim Türk hayatında hayvancılığın eskiden beri yaygın olduğu bilinir. Buna bağlı olarak da et ve hayvansal yağların tüketiminin Türk toplumunda olduğu gibi Akhisar bölgesi hakkında da fazla olduğu düşünülebilir. Başka bir ifadeyle bölge halkının zeytinyağı yerine hayvansal veya diğer bitkisel yağları tükettiğini ifade edebiliriz. Benzer şekilde pamuk, susam, sumak ve boyalık bitki bölgede üretimi yapılan sanayi bitkileri olmakla birlikte, palamut, kendir, kenevir gibi ürünlerin yetiştirilmediği, ipek böceği üretiminin olmadığı, bunda da arazi ve iklim şartlarının veya ekonomik tercihlerin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Sanayi alanında dericilikte kullanılan sumak veya sumak yaprağının bölge mutfağı yanında özellikle küçükbaş hayvan derilerinin işlenmesinde değerlendirildiğini, Türk mutfağının vazgeçilmezlerinden soğan (piyaz) ve sarımsak (sir) üretiminin de kaza dâhilinden karşılandığını söylemek mümkündür. Yüzyılın ilk ve ikinci yarısında kazadaki üretim miktarlarında farklılıklar görülür. Genel olarak bakıldığında üretimlerde artış olduğu göze çarparken, pamuk gibi bazı ürünlerin toplam hâsılnda gerileme bulunduğu belirlenmektedir. Bununla birlikte kaza dışına bölgede üretilen pamuklardan mamul ürünlerin gönderildiği ve kaza ihracatında pamuğun önemli bir rol oynadığı tespit edilmektedir.

Kaza öşür gelirleri toplamı 1531 yılında 52906 akçe iken bu rakam 1575'te 75328,5 akçeye yükselmiştir. Başka bir ifadeyle yaklaşık %42,38 oranında bir artış söz konusudur. Bunun kaza gelir payı içinde önemli bir orana karşılık geldiğini ifade edebiliriz. Hububat öşürü, kazadaki timar sistemi gelirleri içinde ilk sırayı alır. Nitekim 1531'de %18 olan payı, 1575'te yaklaşık %27 seviyesine yükselmiştir. Timar sistemi içindeki gelir miktarı bakımından meyve-sebze, sanayi bitkisi ve bakliyat öşürleri, sırasıyla hububat öşürünü takip etmektedir. Hububat, bakliyat ve sanayi ürünlerinde bir artış söz konusu iken, sebze ve meyve öşüründe az da olsa bir gerileme söz konusudur. Üretimin düşmesinde bölgede meydana gelen coğrafi ve siyasi sebeplerin etkili olduğu söylenebilir. Bakliyat gibi ürünlerde yüzdelik olarak yükselme çok fazla olsa da toplam hububat vergi gelirinin çok gerisindedir. Kıymet veya akçe getirisi bakımından en fazla hâsıl buğdaya ait olup onu arpa, yulaf, çeltik, burçak, nohut, bürülce, darı ve bakla sırasıyla takip eder. Ürünlerin tohum için ayrılması gibi durumlardan dolayı defterlerde verilen rakamların gerçekte biraz daha fazla olabileceğini ifade etmekte fayda bulunmaktadır. Kazada zirai ürünlerin gelirleri yüzyılın ikinci yarısında %10 oranında artmıştır. Timar sisteminin gelirleri de 1531 yılında 171983 akçe iken, bu rakam 16189 akçelik artışla 1575 yılında 188172 akçeye yükselmiştir. Bu da yaklaşık %9,41 oranına karşılık gelir. Buna göre kazadaki zirai üretimin yüzyıl içinde artarak gelişme gösterdiği ve bölge ekonomisi içindeki payının da büyüdüğünü söyleyebiliriz.

XVI. Yüzyılda Akhisar kazasında üretilen ürünlerin kıymet karşılıklarında genel olarak bir artış olduğu gözlenir. Bunda da özellikle yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen enflasyon etkili olmuştur. 1575'te kile değer fiyatı bakımından en çok artış buğdayda görülür. Nitekim diğer ürünlerin kıymet bedellerindeki yükselişler yaklaşık %20-25 aralığındayken, buğdayın kile bedeli %140 oranında artış göstermiştir. Buğdayın insanların temel gıda maddesi olması bunda etkili olmuştur. Tüm zirai ürünlerin hâsıllarında ve fiyatlarında yıllara göre değişimler vardır. Nitekim yüzyılın ikinci yarısında ürünlerin kıymet miktarlarında bir artışın olduğu açıkça göze çarpar. Akdeniz havzasında ciddi nüfus artışının bulunması, siyasi olaylar, üretimde azalma, kuraklık, tabii felaketler gibi sebepler, fiyat artışlarında enflasyonun en önemli gerekçeleri olmuştur. Benzer nedenlerle günümüz Türkiye'si ve Dünyanın birçok ülkesinde fiyat artışları bulunmakta ve toplumları olumsuz şekilde etkilemeye devam etmektedir. Deprem gibi bazı doğal afetlere karşı bir şey yapılmazsa da bazı tedbirler almak mümkündür. Sel, kuraklık, siyasi olaylar geçmişte olduğu gibi günümüzü de etkilemektedir. O halde geçmişten dersler çıkararak, atılması gereken adımların atılarak gerekli tedbirleri alma yolunda başta yöneticiler olmak üzere herkesin harekete geçmesinde fayda bulunmaktadır. Aksi takdirde geçmişte halkın yakındığı şikâyetlerden günümüz toplumları ve gelecekteki nesiller de yakınmaya devam edecektir.

Akhisar şehir merkezinde bir pazarın bulunduğu ve bölgede zirai ekonominin sürdürülebilmesi ve gelişmesine, bir değişim yeri olması hasebiyle yüzyıllarca katkı sunduğunu belirtmek gerekir. Benzer yapı günümüz Türkiye'sinde hala devam eder. Köylüler ürettikleri ürünleri bu pazarlara getirerek satmakta ve gelir elde etmektedir. Doğrudan olmasa da dolaylı yünden kazadaki tarımsal faaliyetler içinde değerlendirebileceğimiz bozahane ve değirmenlerin yanında arıcılık faaliyetlerinin bölgenin ekonomik yapısına katkı sunduğunu ifade edilebiliriz. Günümüzde de tarımsal alan ve ürünlerle ilgili olarak her türlü fırsat değerlendirilerek üretim artışı ve ekonomik refahın gelişmesi adına projelerin hazırlanması gıda sıkıntılarının oluşmaması adına önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

1. Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA.), Tahrir Defteri (TD.): 165.
2. Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyud-ı Kadime Arşivi (TK. KKA), Tahrir Defteri (TD.): 115.
3. Akbaş, F & Akınlı, Ö. (2020), "Akhisar İlçesinde (Manisa) Adlarını Bitki Örtüsünden Alan Coğrafi Ögeler", Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi: 3(1):16-30.

4. Akdağ, M. (1995), Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi (1453-1559), C.1-2, Cem Yayınevi, İstanbul.
5. Akgündüz, A. (1992), Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri Eyalet Kanunnameleri (I), 5. Kitap, II. Kısım, Fey Vakfı Yayını, İstanbul.
6. Atalay, İ. (2005), Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya, 4. Baskı, META Basım Matbaası, İzmir.
7. Atar, B. (2017), "Gıdamız Buğdayın, Geçmişten Geleceğe Yolculuğu" SDÜ. Yalvaç Akademi Dergisi 2(1): 1-12.
8. Baykara, T. (2001), Türk Kültür Tarihine Bakışlar, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
9. Berber, F. & Özekmekçi, Ö. (2019), Tarihte Akhisar, Akhisar Belediyesi Yayını, Akhisar.
10. Braudel, F. (1989), Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, C. 1, (Çev. M. Ali Kılıçbay), Eren Yayıncılık, İstanbul.
11. Braudel, F. (1993), Maddi Uygarlık Ekonomi ve Kapitalizm XV–XVIII. Yüzyıllar Gündelik Hayatın Yapıları, I, (Çev. Mehmet A. Kılıçbay), Gece Yayınları, Ankara.
12. Canatar, M. (1998), "Osmanlılarda Bitkisel Boya Sanayii ve Boyahaneler Üzerine", Osmanlı Araştırmaları (XVIII):89-104.
13. Çerçi, F. (2000), Gelibolulu Mustafa Ali ve Kühü'l – Ahbar'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri, C. 1, Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri.
14. Demir, M. (2022), "16. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Zirai Üretimi Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Değerlendirme", Selçuk Türkiyat, (55):297-325.
15. Demirgöl, F. (2018), "Çadırdan Saraya Türk Mutfağı", Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 3(1):105-125.
16. Devellioğlu, F. (1996), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 13. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara.
17. Doyduk, S. (2006), Tarihi Kent Dokusuyla Akhisar, Akhisar Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.
18. Emecen, F. M. (1989 a), XVI. Asırda Manisa Kazası, TTK. Yayını, Ankara.
19. Emecen, F. M. (1989 b), "Akhisar", Diyanet İslam Ansiklopedisi, (2):236-237.
20. Emecen, F. M. (1993), "Çeltik", Diyanet İslam Ansiklopedisi, (8):265-266.
21. Erginkaya, Z. & Ünal Turhan, E. & Özer, E. A. (2016), "Nohut Mayalı Ekmek Üretimi ve Hakim Mikroflora", UÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi, 30(1):89-99.
22. Erön, A. (2019), "Akhisar (Manisa), Karahöyük Dağı Çevresinde Yeni Bir Erken Yerleşim: Kocanadas", Anadolu Araştırmaları, (22):25-54.
23. Faroqhi, S. (1977), "Anadolu'nun İskânı ve Terkedilmiş Köyler Sorunu", Türkiye'de Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler Semineri (ODTÜ.17-19 Aralık 1976 Ankara):289-302.
24. Feyiz, F. (2021), "Osmanlı Şehir Mekânlarına Bir Örnek: Bozahaneler", International Journal of Economics, Politics, Humanities & Social Sciences, 4(1):1-9.
25. Gökçen, İbrahim (1945), XVI. ve XVII. Yüzyıl Vesikalarına Göre Manisa'da Deri Sanatları Tarihi üzerinde Bir Araştırma, Manisa Halkevi Yayını, İstanbul.
26. Grohmann, A. (1988), "Öşür", MEB. İslam Ansiklopedisi, (9): 482-485.
27. Güçer, L. (1964), XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler, İÜ. İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul.
28. Günal, N. (1996). "Manisa, Akhisar, Turgutlu, Salihli ve Alaşehir Ovaları ile Yakın Çevrelerinde Yıllık ve Aylık Yağış Değişimleri", Türk Coğrafya Dergisi, (31):55-76.
29. Hinz, W. (1990), İslam'da Ölçü Sistemleri, (Çev. Acar Sevim,) MÜ.Edb. Fak. Yayını, İstanbul:
30. Iğın, Y. & Bozacı, G. B.(1999), Akhisar'ın Yerel Tarihi, Emek Yayınevi, Manisa.
31. İnalçık, H. (1987), Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid, 2. Baskı, TTK. Yayını, Ankara.
32. Kallek, C. (2020), "Müd", Diyanet İslam Ansiklopedisi, (31):455-457.
33. Kallek, C. (2022), "Kile", Diyanet İslam Ansiklopedisi, (25): 567-570.
34. Karagöz, M. (2004), "Filibe Kazası Rüsüm Defterleri ve XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında, Filibe-Tatar Pazarı-Göbe'de Çeltik Ziraatı", Fırat Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 14(2): 361-377.
35. Karakuyu, M. (2012), Tarihi Coğrafyasıyla Akhisar, Akhisar Belediyesi Yayını, Akhisar.
36. Kazıcı, Z. (2005), Osmanlı'da Vergi Sistemi, Bilge Yayıncılık, İstanbul.

37. Ortaylı, İ. (2004),“17. Yüzyıl Sonlarında Orta Anadolu Vilayetlerinin Toplumsal Ekonomik Durumu Üzerine”, Osmanlı İmparatorluğu’nda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler 1, 2. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi Yayını: 9-14.
38. Özçelik, İ. (2018), “15-17. Yüzyıllarda Saruhan Sancağı Akhisar Kazasının Sosyo-Ekonomik Tarihine Dair Bazı Tespitler”, Geçmişten Günümüze Manisa Şehzade II. Mehmed ve Manisa Tarihi -Kültürü- Ekonomisi, C.I. Manisa: MCBÜ. Yayını: 263-272.
39. Pakalın, M. Z. (1993), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.3, MEB. Yayını, İstanbul.
40. Pekşen, E. & Artık, C. (2005), “Antibesinsel Maddeler ve Yemeklik Tane Baklagillerin Besleyici Değerleri”, OMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 20(2):110-120.
41. Solak, İ. (2008), “Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu’da Meyve ve Sebze Üretimi”, SÜ. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (24):217-251.
42. Süsheim, K. & Darkot, B. (1978), “Akhisar”, MEB. İslam Ansiklopedisi, (I):237-238.
43. Ünal, M. A.(1998),Osmanlı Müesseseleri Tarihi, 2. Baskı, Kardelen Kitabevi, Isparta.

EKLER:

Tablo I: Akhisar Kazasında Toplam Öşür Miktarları

Grup	Ürünler	1531		1575		Artış (%)
		Öşür	Toplam	Öşür	Toplam	
Hububat	Buğday	20850	31140	32298	52001,5	66,99
	Arpa	6885		13651,5		
	Yulaf	1756		3410		
	Burçak	633		1227		
	Darı	66		77		
	Çeltik	950		1338		
Bakliyat	Nohut	200	302	1062	1218	303,31
	Börülce	75		84		
	Mercimek	15		12		
	Bakla	12		60		
Meyve -Sebze	Bağ	18386	19453	17837	19345	(-) 0,55
	Bostan	358		320		
	Bahçe	100		300		
	Kesik	120		343		
	Soğan	206		69		
	Sarımsak	73		175		
	Armut	210		262		
	Badem	-		28		
	Zerdali	-		6		
	İncir	-		5		
Sanayi Bitkisi	Pamuk	1728	2011	2059	2764	37,44
	Susam	120		512		
	Saz	130		150		
	Boyalık	26		26		
	Sumak	7		17		
TOPLAM	-	52906	-	75328,5	42,38	

Tablo II: Kaza Genelinde Hububat ve Bakliyat Ürünlerinin Toplam Hâsil Miktarları³

	Ürün	1531			1575			Kıymet Artış (%)
		Müd	Kile	Kıymet	Müd	Kile	Kıymet	
1	Buğday	832	40	166800	1068	96	258384	54,90
2	Arpa	456	60	55080	772	196	109212	98,27
3	Yulaf	168	152	14048	268	96	27280	94,19
4	Burçak	2	65	6330	40	950	12270	93,83
5	Darı	-	88	528	-	88	616	16,66
6	Çeltik	-	-	9500	-	-	13380	40,84
7	Nohut	-	20	2000	10	685	10620	431
8	Börülce	-	75	750	-	70	840	12
9	Mercimek	-	15	150	-	10	120	(-) 20
10	Bakla	-	10	100	-	50	600	500
	TOPLAM	-	-	255286	-	-	433322	69,73

³ Rakamlar öşür oranlarıyla çarpılarak elde edilmiştir.

Tablo III: Hububat ve Bakliyat Ürünlerinin 1 Müd ve 1 Kile Kıymet Bedelleri

	Ürün	1531		1575	
		Müd (Kıymet)	Kile (Kıymet)	Müd (Kıymet)	Kile (Kıymet)
1	Buğday	200	10	240	24
2	Arpa	120	6	140	7
3	Yulaf	80	4	100	5
4	Burçak	120	6	140	7
5	Darı	-	6	-	7
6	Çeltik	-	-	-	-
7	Nohut	-	10	240	12
8	Börülce	-	10	-	12
9	Mercimek	-	10	-	12
10	Bakla	-	10	-	12

Tablo IV: 1531 Yılında Tımar Sistemi İçinde Toplam Kaza Geliri

	Yer	Dirlik	Miktar
1	Nefs-i Akhisar	Has	108143
2	Adillü	“	5392
3	Salur	“	4000
4	Karşu Oyana	Zeamet	6499,5
5	Kürdelik	“	5366
6	Frenklü	Tımar	5834
7	Geri	“	6430,5
8	Alacalar	“	7573
9	Karkın	“	4076
10	Bulut	“	4012,5
11	Kayı	“	4205,5
12	Göktaşlı	“	1436
13	Kartoğlu	“	7160
14	Durasılı	“	586
15	Mezra Böğürçelü	“	1269
TOPLAM		-	171983

Tablo V: 1575 Yılında Tımar Sistemi İçinde Toplam Kaza Geliri

	Yer	Dirlik	Miktar
1	Nefs-i Akhisar	Has	108143
2	Adillü	“	5332
3	Salur	“	4000
4	Kürdelik	“	5360
5	Geri	“	3000
6	Karşu Yana	Zeamet	7000
7	Fani	Tımar	8600
8	Durasılı	“	1400
9	Frenklü	“	6037
10	Alacalar	“	7600
11	Bulut	“	7000
12	Karkın	“	6000
13	Balyand. Kartoğlu	“	14000
14	Mezra Böğürçelü	“	1400
15	Göktaşlı	“	2500
16	Mezra Doğançı Börü Bey, Çağatay Kavağı demekle ma'ruftur	“	800
TOPLAM		-	188172

Tablo VI: Tımar Sistemi İçinde Toplam Kaza Gelir Payları

Grup	1531		1575	
	Kaza Geliri İçindeki Payı		Kaza Geliri İçindeki Payı	
	Akçe	%	Akçe	%
Hububat Öşrü	31140	18,10	52001,5	27,63
Bakliyat Öşrü	302	0,17	1218	0,64
Meyve Sebze Öşrü	19453	11,31	19345	10,28
Sanayi Bitkisi Öşrü	2011	1,16	2764	1,46
Toplam Dirlik Geliri	171983		188172	

Tablo VII: 1531'de Kaza Hububat Üretimine (Buğday-Arpa-Yulaf-Burçak) Dair Veriler

	Yer	Buğday			Arpa			Yulaf			Burçak		
		Müd	Kile	Kıymet	Müd	Kile	Kıymet	Müd	Kile	Kıymet	Müd	Kile	Kıymet
1	Nefs-i Akhisar	12	-	2400	8	-	960	4	-	320	2	-	240
2	Adillü	7	-	1400	5,5	-	660	2,5	-	200	-	10	60
3	Frenklü	5	-	1000	4	-	480	2	-	160	-	6	36
4	Geri	8	-	1600	3	-	360	2	-	160	-	11	66
5	Alacalar	17	-	3400	8	-	960	3	-	240	-	4	24
6	Karşu Oyana	13,5	-	2700	6,5	-	780	3,5	-	280	-	4,5	27
7	Kürdelik	2	-	400	2	-	240	-	-	-	-	3	18
8	Karkın	7	-	1400	5,5	-	660	2,5	-	200	-	6	36
9	Bulut	7	-	1400	3	-	360	-	14	56	-	4	24
10	Kayı	11	-	2200	6	3	738	1,5	-	120	-	5	30
11	Göktaşlı	2,5	-	500	2	-	240	-	-	-	-	6	36
12	Kartoğlu	10	-	2000	2,5	-	300	-	3	12	-	2	12
13	Durasılı	-	5	50	-	4,5	27	-	-	-	-	1	6
14	Mezra Böğürcelü	2	-	400	1	-	120	-	2	8	-	3	18
15	Salur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		104	5	20850	57	7,5	6885	21	19	1756	2	65,5	633

Tablo VIII: 1531'de Kaza Hububat Üretimine (Darı- Çeltik) Dair Veriler

	Yer	Darı		Çeltik
		Kile	Kıymet	Öşür
1	Nefs-i Akhisar	-	-	-
2	Adillü	-	-	-
3	Frenklü	6	36	-
4	Geri	-	-	-
5	Alacalar	-	-	400
6	Karşu Oyana	-	-	200
7	Kürdelik	-	-	200
8	Karkın	2	12	-
9	Bulut	-	-	150
10	Kayı	-	-	-
11	Göktaşlı	-	-	-
12	Kartoğlu	-	-	-
13	Durasılı	-	-	-
14	Mezra Böğürcelü	3	18	-
15	Salur	-	-	-
TOPLAM		11	66	950

Tablo IX: 1531'de Kaza Bakliyat Üretimine Dair Veriler

	Yer	Nohut		Bakla		Mercimek		Börülce	
		Kile	Kıymet	Kile	Kıymet	Kile	Kıymet	Kile	Kıymet
1	Nefs-i Akhisar	4	40	-	-	-	-	-	-
2	Adillü	4	40	-	-	-	-	-	-
3	Frenklü	-	-	-	-	-	-	1,5	15
4	Geri	-	-	-	-	-	-	1	10
5	Alacalar	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Karşu Oyana	-	-	-	-	-	-	3	30
7	Kürdelik	-	-	-	-	-	-	-	-
8	Karkın	3	30	-	-	-	-	1	10
9	Bulut	1	10	-	-	-	-	-	-
10	Kayı	5,5	55	-	-	1,5	15	-	-
11	Göktaşlı	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Kartoğlu	1	10	-	-	-	-	-	-
13	Durasılı	0,5	5	1	10	-	-	-	-
14	Mezra Böğürcelü	1	10	-	-	-	-	1	10
15	Salur	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		20	200	1	10	1,5	15	7,5	75

Tablo X: 1531'de Kaza Sanayi Bitkisi Üretimine Dair Veriler

	Yer	Penbe		Sisam		Boya	Sumak	Saz
		Kıyye	Kıymet	Kile	Kıymet	Öşür	Öşür	Öşür
1	Nefs-i Akhisar	100	300	2	20	-	-	50
2	Adillü	20	60	0,5	10	-	5	-
3	Frenklü	60	180	1,5	15	6	-	50
4	Geri	134	402	3	30	10	-	-
5	Alacalar	70	210	1	10	-	2	-
6	Karşu Oyana	80	240	1	10	-	-	-
7	Kürdelik	-	-	-	-	-	-	-
8	Karkın	25	75	0,5	5	-	-	-
9	Bulut	11	33	-	-	-	-	-
10	Kayı	51	153	1	10	-	-	-
11	Göktaşlı	-	-	-	-	-	-	-
12	Kartoğlu	-	-	-	-	-	-	-
13	Durasılı	-	-	-	-	-	-	-
14	Mezra Böğürcelü	25	75	1	10	10	-	30
15	Salur	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		576	1728	11,5	120	26	7	130

Tablo XI: 1531'de Kazada Üretilen Meyve-Sebzeler ve Öşür Miktarları

	Yer	Bağat	Bostan	Emrud	Piyaz	Sir	Kesik	Bağçe
1	Nefs-i Akhisar	-	50	-	-	-	-	100
2	Adillü	-	-	150	-	20	80	-
3	Frenklü	2733	130	-	-	20	-	-
4	Geri	3093	85	-	56	-	-	-
5	Alacalar	680	53	20	100	8	-	-
6	Karşu Oyana	500	-	-	-	-	-	-
7	Kürdelik	4000	-	-	-	-	-	-
8	Karkın	550	-	40	35	-	-	-
9	Bulut	1400	-	-	-	-	40	-
10	Kayı	80	-	-	-	20	-	-
11	Göktaşlı	300	-	-	-	-	-	-
12	Kartoğlu	4700	10	-	-	-	-	-
13	Durasılı	-	-	-	-	-	-	-
14	Mezra Böğürcelü	350	30	-	15	5	-	-
15	Salur	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		18386	358	210	206	73	120	100

Tablo XII: 1531'de Kazada Bazı Hayvancılık Vergilerine Dair Veriler

	Yer	Kışlak	Yaylak	Otlak	Kovan	Ağnam	Yurt
1	Nefs-i Akhisar	-	-	-	20	-	-
2	Adillü	-	-	15	50	20	-
3	Frenklü	-	-	-	15	200	-
4	Geri	-	-	-	15	-	-
5	Alacalar	-	-	30	120	-	-
6	Karşu Oyana	-	-	-	10	-	20
7	Kürdelik	-	-	-	-	-	20
8	Karkın	-	-	-	40	-	20
9	Bulut	-	-	20	-	-	-
10	Kayı	-	-	-	80	-	20
11	Göktaşlı	-	44	-	13	-	-
12	Kartoğlu	44	-	-	-	-	-
13	Durasılı	-	-	-	-	200	-
14	Mezra Böğürcelü	-	-	-	-	-	-
15	Salur	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		44	44	65	363	420	80

Tablo XIII: 1531'de Kazada Değirmenlere (Asiyab) Ait Veriler

	Yer	ASİYAB	
		Bab	Resm
1	Nefs-i Akhisar	-	-
2	Adillü	-	-
3	Frenklü	-	-

4	Geri	2	60
5	Alacalar	-	-
6	Karşu Oyana	4	120
7	Kürdelik	-	-
8	Karkın	-	-
9	Bulut	-	-
10	Kayı	-	-
11	Göktaşlı	-	-
12	Kartoğlu	3	90
13	Durasılı	-	-
14	Mezra Böğürçelü	-	-
15	Salur	-	-
TOPLAM		9	270

Tablo XIV: 1531’de Kaza Tımar Sistemi İçinde Gelir Dağılımı

	Yer	Dirlik	Miktar
1	Nefs-i Akhisar	Has	108143
2	Adillü	“	5392
3	Salur	“	4000
4	Karşu Oyana	Zeamet	6499,5
5	Kürdelik	“	5366
6	Frenklü	Tımar	5834
7	Geri	“	6430,5
8	Alacalar	“	7573
9	Karkın	Tımar	4076
10	Bulut	“	4012,5
11	Kayı	“	4205,5
12	Göktaşlı	“	1436
13	Kartoğlu	“	7160
14	Durasılı	“	586
15	Mezra Böğürçelü	“	1269
TOPLAM		-	171983

Tablo XV: 1575’de Kaza Hububat Üretimine (Buğday-Arpa-Yulaf-Burçak) Dair Veriler

Yer	Hinta			Şair			Alaf			Burçak			
	Müdd	Kile	Kıymet	Müdd	Kile	Kıymet	Müdd	Kile	Kıymet	Müdd	Kile	Kıymet	
1	Nefsi Akhisar	18	-	4320	15	-	2100	5	-	500	3	-	420
2	Adillü	7	-	1680	5	-	700	1	-	100	-	12	84
3	Salur	6	-	1440	4	-	560	4	-	400	-	10	70
4	Kürdelik	3	-	720	3	-	420	1	-	100	-	10	70
5	Geri	3	-	690	3	-	390	-	4	20	-	4	30 ⁴
6	Karşu Yana	12	-	2880	6	-	840	-	5	25	-	5	35
7	Kayı	18	-	4320	15	8,5	2159,5	2	-	200	-	5	35
8	Durasılı	-	12	288	-	16	112	-	-	-	-	5	35
9	Frenklü	2	-	480	2	-	280	1	-	100	-	5	35
10	Alacalar	13	-	3120	7	-	980	1,5	-	150	-	4	28
11	Bulut	11,5	-	2760	5	-	700	5	-	500	-	10	70
12	Karkın	12	-	2880	8	-	1120	3	-	300	-	10	70
13	Balya nd. Kartoğlu	20	-	4800	20	-	2800	10	-	1000	1	-	140
14	Mezra Böğürçelü	3	-	720	1,5	-	210	-	3	15	-	5	35
15	Göktaşlı	5	-	1200	2	-	280	-	-	-	-	10	70
16	Mezra Doğancı Börü Bey, Çağatay Kavağı demekle ma’ruftur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		133,5	12	32298	96,5	24,5	13651,5	33,5	12	3410	4	95	1227

Tablo XVI: 1575’de Kaza Hububat Üretimine (Darı- Çeltik) Dair Veriler

Yer	Erzen		Çeltik
	Kile	Kıymet	Kıymet
1	Nefsi Akhisar	-	-
2	Adillü	-	-

⁴ Artandan dolayı fazla yazılmış olmalı

3	Salur	-	-	-
4	Kürdelik	-	-	200
5	Geri	-	-	-
6	Karşu Yana	-	-	200
7	Kayı	-	-	388
8	Durasılı	-	-	-
9	Frenklü	5	35	-
10	Alacalar	-	-	400
11	Bulut	-	-	150
12	Karkın	2	14	-
13	Balya nd. Kartoğlu	4	28	-
14	Mezra Böğürcelü	-	-	-
15	Göktaşlı	-	-	-
16	Mezra Doğancı Börü Bey, Çağatay Kavağı demekle ma'ruftur	-	-	-
TOPLAM		11	77	1338

Tablo XVII: 1575'de Kaza Bakliyat Üretimine Dair Veriler

	Yer	Nohut			Bakla			Mercimek			Börülce		
		Müd	Kile	Kıymet	Müd	Kile	Kıymet	Müd	Kile	Kıymet	Müd	Kile	Kıymet
1	Nefsi Akhisar	-	6	72	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Adillü	-	3	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Salur	-	10	120	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Kürdelik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Geri	-	2	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Karşu Yana	-	2	24	-	3	36	-	-	-	-	-	-
7	Kayı	-	5	60	-	-	-	-	1	12	-	-	-
8	Durasılı	-	7	84	-	2	24	-	-	-	-	-	-
9	Frenklü	-	1	12	-	-	-	-	-	-	-	2	24
10	Alacalar	-	1	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Bulut	-	10	120	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Karkın	-	10	120	-	-	-	-	-	-	-	3	36
13	Balya nd. Kartoğlu	1	-	240	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	MezraBöğürcelü	-	1,5	18	-	-	-	-	-	-	-	2	24
15	Göktaşlı	-	10	120	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	Mezra Doğancı Börü Bey, Çağatay Kavağı demekle ma'ruftur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		1	68,5	1062	-	5	60	-	1	12	-	7	84

Tablo XVIII: 1575'de Kaza Sanayi Bitkisi Üretimine Dair Veriler

	Yer	Penbe		Sisam			Boya	Sumak	Saz
		Kıyye	Kıymet	Müd	Kile	Kıymet	Öşür	Öşür	Öşür
1	Nefsi Akhisar	125	500	-	3	36	-	-	80
2	Adillü	20	80	-	2	24	-	15	-
3	Salur	60	240	-	-	-	-	-	-
4	Kürdelik	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Geri	14,5	58	-	2	12	10	-	-
6	Karşu Yana	59,25	237	-	4,5	54	-	-	-
7	Kayı	30	120	-	1	12	-	-	-
8	Durasılı	-	-	-	-	-	-	-	-
9	Frenklü	5	20	-	-	-	6	-	50
10	Alacalar	50	200	-	1	14	-	2	-
11	Bulut	12,5	50	-	-	-	-	-	-
12	Karkın	33,5	134	-	-	-	-	-	-
13	Balya nd. Kartoğlu	50	200	1	-	240	-	-	-
14	Mezra Böğürcelü	25	100	-	-	-	10	-	20
15	Göktaşlı	30	120	-	10	120	-	-	-

16	Mezra Doğancı Börü Bey, Çağatay Kavağı demekle ma'ruftur	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		514,75	2059	1	23,5	512	26	17	150

Tablo XIX: 1575'de Kazada Üretilen Meyve-Sebzeler ve Öşür Miktarları

	Yer	Bağat	Bostan	Emrud	İncir	Badem	Zerdalı	Bağçe	Kesik	Soğan	Sarımsak
1	Nefsi Akhisar	1980	50	-	-	-	-	300	-	-	-
2	Adillü	-	-	116	-	-	-	-	80	-	20
3	Salur	473	21	21	-	-	-	-	-	-	-
4	Kürdelik	3347	-	20	-	-	-	-	-	-	-
5	Geri	967	11	-	5	-	6	-	68	22	-
6	Karşu Yana	828	53	16	-	6	-	-	-	-	-
7	Kayı	237	10	-	-	-	-	-	-	-	20
8	Durasılı	88	-	3	-	-	-	-	-	2	-
9	Frenklü	3764	70	-	-	-	-	-	105	-	25
10	Alacalar	996	53	20	-	-	-	-	-	-	90
11	Bulut	1365	12	-	-	-	-	-	40	-	-
12	Karkın	-	-	40	-	22	-	-	50	45	-
13	Balya nd. Kartoğlu	3705	10	26	-	-	-	-	-	-	-
14	Mezra Böğürçelü	-	30	-	-	-	-	-	-	-	20
15	Göktaşlı	87	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	Mezra Doğancı Börü Bey, Çağatay Kavağı demekle ma'ruftur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		17837	320	262	5	28	6	300	343	69	175

Tablo XX: 1575'de Kazada Bazı Hayvancılık Vergilerine Dair Veriler

	Yer	Kıslak	Yaylak	Otlak	Kovan	Ağnam	Yurt
1	Nefsi Akhisar	-	-	-	30	-	-
2	Adillü	-	-	25	50	120	-
3	Salur	-	-	-	-	43	-
4	Kürdelik	-	-	-	-	-	20
5	Geri	-	-	-	10	-	-
6	Karşu Yana	-	-	-	34	-	20
7	Fani	40	-	120	10	-	-
8	Durasılı	70	-	-	27	95	-
9	Frenklü	-	-	15	15	200	-
10	Alacalar	-	-	30	30	25	-
11	Bulut	-	-	20	-	-	-
12	Karkın	-	-	-	40	-	-
13	Balya nd. Kartoğlu	44	-	-	-	-	-
14	Mezra Böğürçelü	-	-	-	-	-	-
15	Göktaşlı	12	44	-	21	20	-
16	Mezra Doğancı Börü Bey, Çağatay Kavağı demekle ma'ruftur	-	-	-	-	-	-
TOPLAM		166	44	210	267	508	40

Tablo XXI: 1575'de Kazada Değirmenlere (Asiyab) Ait Veriler

	Yer	Asiyab	
		Bab	Resm
1	Nefsi Akhisar	-	-
2	Adillü	-	-
3	Salur	1	20
4	Kürdelik	1	30
5	Geri	2	60
6	Karşu Yana	4	120
7	Kayı	-	-
8	Durasılı	-	-
9	Frenklü	-	-
10	Alacalar	-	-
11	Bulut	-	-
12	Karkın	-	-

13	Balya nd. Kartoğlu	3	90
14	Mezra Böğürçelü	-	-
15	Göktaşlı	-	-
16	Mezra Doğancı Börü Bey, Çağatay Kavağı demekle ma'ruftur	-	-
TOPLAM		11	320

Tablo XXII: 1575'de Kaza Timar Sistemi İçinde Gelir Dağılımı

	Yer	Dirlik	Miktar
1	Nefs-i Akhisar	Has	108143
2	Adillü	“	5332
3	Salur	“	4000
4	Kürdelik	“	5360
5	Geri	“	3000
6	Karşu Yana	Zeamet	7000
7	Fani	Timar	8600
8	Durasılı	“	1400
9	Frenklü	“	6037
10	Alacalar	“	7600
11	Bulut	“	7000
12	Karkın	“	6000
13	Balyand. Kartoğlu	“	14000
14	Mezra Böğürçelü	“	1400
15	Göktaşlı	“	2500
16	Mezra Doğancı Börü Bey, Çağatay Kavağı demekle ma'ruftur	“	800
TOPLAM		-	188172